

PROGRAMA ȘCOLARĂ-ANALIZĂ TEORETICO-APLICATIVĂ, PENTRU DISCIPLINA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Ramona PLEȘCĂU¹
plescauramona@yahoo.com

ABSTRACT: This paper provides an overview of the program of Romanian language and literature classes V–VIII and does not deal comprehensively theoretical and practical aspects of this official document. Curriculum is an indispensable guide to be used in the teaching of each teacher. New curriculum focuses on current active character of the Romanian language and its connection to everyday realities. The current curriculum renounced subdivision discipline “language” and “literature”, opting for a new teaching model in which the basic operating principle of the three fundamental skills for learning (to receive, use, perform / produce). The new curricula are balanced relationship between oral and written expression between the process of receiving and to also achieve major attention is the formation of skills and abilities and not the transmission of information and stimulating motivation in personality structure students.

It was imperative to give theory for practice, the current curriculum is oriented to the side formative learning aimed at shaping students are able to relate to elements of culture and civilization autonomous, reflective, critical and last but not least, creative.

KEYWORDS: curriculum, program, teaching design, objectives

1. Fundamentare teoretică

1.2. Delimitări conceptuale

Programa școlară este un document școlar care propune sintetic un curriculum specific la nivelul fiecărei discipline de învățământ. Are caracter oficial, unitar și obligatoriu. Prin conținutul său, programa este principalul ghid pentru activitatea dascălului, având o valoare instrumentală și operațională. Ea este documentul de la care se pornește în demersul

¹ Profesor de Limba și literatura română la Școala Gimnazială „Alexandru Sever” Moinești, județul Bacău.

de proiectare didactică, lăsând profesorului destul spațiu pentru manifestarea autonomiei și creativității formative².

Poate că în perspectivă, programa școlară ar trebui să devină mai maleabilă la circumstanțele învățării, permițând profesorului să propună teme și subteme noi, în conformitate cu nevoile și posibilitățile concrete ale elevilor³.

La nivelul claselor I–VIII există un singur plan de învățământ, iar numărul programelor este în concordanță cu numărul disciplinelor școlare existente în plan. Legătura programei școlare cu planul de învățământ este foarte strânsă, aceasta specificând conținuturile de specialitate. Tocmai de aceea, o cerință pedagogică importantă în proiectarea procesului de învățământ o reprezintă unitatea dintre plan și programă.

Din punct de vedere al detalierei specificațiilor cuprinse în cadrul lor, programele școlare sunt de două tipuri: *analitice și curriculare* (curriculum scris sau curriculum oficial) . Literatura recentă propune tot mai des renunțarea la expresia „programă analitică” și înlocuirea ei cu cea de „curriculum scris” sau „curriculum oficial”, atât pentru a asigura același statut al acesteia cu planul de învățământ, ca document de politică educațională, cât și pentru a evidenția un grad relativ mai mare de flexibilitate a acesteia în raport cu circumstanțele învățării⁴.

2. Partea aplicativă

2.1. Programa de Limba și literatura română – componentă a Curriculumului Național

La începutul anului școlar 2009–2010 a intrat în vigoare noua programă de limba și literatura română pentru gimnaziu.

Actuala programă școlară a fost elaborată din perspectiva trecerii de la modelul de proiectare curriculară centrat pe obiective – elaborat și implementat în sistemul românesc de învățământ la mijlocul anilor 90 – la modelul centrat pe competențe. Programa are următoarele componente:

1. Notă de prezentare
2. Competențe generale;
3. Valori și atitudini;

2 Cojocariu Venera, *Note de curs, Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului*, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, 2012 (unitatea 6)

3 Cucoș Constantin, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 243.

4 Cojocariu Venera, *op. cit.*

4. Competențe specifice și conținuturi asociate acestora;
5. Conținuturi;
6. Sugestii metodologice.

Domeniile de conținuturi specifice disciplinei pentru clasele a V-a – a VIII-a sunt:

- a. Lectura;
- b. Practica rațională și funcțională a limbii;
- c. Elemente de construcție a comunicării⁵.

2.2. Programa de Limba și literatura română pentru gimnaziu-instrument operațional

Din „Nota de prezentare” a programei se desprind cu claritate principiile psihopedagogice specifice care au stat la baza elaborării ei, pentru a asigura o înnoire structurală a însușirii limbii române în școală.

Disciplina *Limba și literatura română* are un rol deosebit de important în formarea personalității elevilor, în formarea unor deprinderi și abilități necesare pentru a le asigura accesul postșcolar la învățarea pe tot parcursul vieții și integrarea activă într-o societate bazată pe cunoaștere.

Pe parcursul învățământului obligatoriu, elevii trebuie să-și formeze în primul rând competențele de comunicare indispensabile, în lumea contemporană, pentru orice tip de activitate profesională: să se exprime corect, clar și coerent în limba română, să asculte, să înțeleagă și să producă mesaje orale și scrise, în diverse situații de comunicare. Fiind deopotrivă o disciplină din curriculumul național și limbă de școlarizare, studierea limbii române asigură formarea competențelor de comunicare necesare în toate domeniile de cunoaștere și de activitate.

Scopul studierii limbii și literaturii române în perioada școlarității obligatorii este acela de a forma un tânăr cu o cultură comunicațională și literară de bază, capabil să înțeleagă lumea, să comunice și să interacționeze cu semenii, să-și utilizeze în mod eficient și creativ capacitățile proprii pentru rezolvarea unor probleme concrete din viața cotidiană, să poată continua în orice fază a existenței sale procesul de învățare, să fie sensibil la frumosul din natură și la cel creat de om.⁶

⁵ Programa de limba și literatura română pentru clasele a-V-a și a VIII-a, București 2009, p. 3.

⁶ *Ibidem*, p. 2.

2.3. Obiective versus competențe

În cadrul noii programe s-a efectuat trecerea de la obiective-cadru și obiective de referință la competențe generale și specifice, dar conținuturile disciplinei au rămas neschimbate.

Obiectivele-cadru sunt obiective cu un grad ridicat de generalitate și complexitate. Ele se referă la formarea unor capacități și atitudini legate de specificul disciplinei și sunt urmărite de-a lungul mai multor ani de studiu.⁷

Competențele generale se definesc pe obiect de studiu și se formează pe durata învățământului gimnazial. Ele au un grad ridicat de generalitate și complexitate și au rolul de a orienta demersul didactic către achizițiile finale ale elevului⁸

Partea cea mai importantă a programei de Limba și literatura română pentru clasele V–VIII este cea care se referă la competențe specifice și conținuturi. Competențele specifice se definesc pe obiectul de studiu și se formează pe parcursul unui an școlar. Acestea sunt derivate din competențele generale, reprezentând pași importanți în realizarea acestora.

În acord cu cele precizate mai sus, o comparație între obiectivele cadru din vechea programă și competențele generale ale noii programe se prezintă astfel:

Obiective cadru (Programa școlară aprobată prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului cu nr. 4713 / 07.07.2008)	Competențe generale, sociale și civice (Programa școlară aprobată prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Inovării cu nr. 5097/09.09.2009)
1. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului oral 2. Dezvoltarea capacității de exprimare orală 3. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului scris 4. Dezvoltarea capacității de exprimare scrisă	1. Receptarea mesajului oral în diferite situații de comunicare 2. Utilizarea corectă a limbii române în producerea de mesaje orale în situații de comunicare monologată și dialogată 3. Receptarea mesajului scris, din texte literare și nonliterare, în scopuri diverse 4. Utilizarea corectă și adecvată a limbii române în producerea de mesaje scrise, în diferite contexte de realizare, cu scopuri diverse

⁷ Cucoș Constantin, *op. cit.* p. 244.

⁸ *Ibidem*, p. 245.

Este lesne de observat că noile competențe generale vizează nu numai receptarea și dezvoltarea unor achiziții din sfera limbii române ci și, fapt foarte important, utilizarea acestora în situații și scopuri diverse. Obiectivele cadru nu făceau referire la comunicarea monologată și cea dialogată, dar în orice limbă aceste situații de comunicare sunt foarte des întâlnite și este firesc ca în școală elevii să deprindă actul comunicării corecte, indiferent de natura sa. Cunoștințele și deprinderile pe care elevii le obțin în timpul școlarizării trebuie să-și găsească locul în sfera acestei lumi.

Competențele generale le generează pe cele specifice, care se formează pe parcursul unui an școlar, vizând progresia în formarea de capacități și achiziția de cunoștințe ale elevului de la un an de studiu la altul. Articularea componentelor programei – *competențe specifice și conținuturi asociate acestora* – s-a realizat prin respectarea specificului disciplinei și păstrarea coerenței cu elementele de conținut existente în anterioara programă. Astfel, corespunzător fiecărei competențe generale au fost generate competențele specifice, iar fiecareia dintre ele i s-au asociat conținuturile adecvate. Un exemplu în concretizarea acestei relații ar putea fi următorul:

Clasa a VIII-a

Competența generală:

3. *Receptarea mesajului scris, din texte literare și nonliterare, în scopuri diverse*

Competențele specifice și conținuturile asociate reprezintă componenta fundamentală a programei de Limba și literatura română. Este foarte limpede, un elev nu poate dovedi că a înțeles conținutul unui text literar sau nonliterar dacă nu reușește să răspundă unor cerințe legate de acesta. De exemplu:

- să diferențieze un text nonliterar de unul literar;
- să identifice indicii spațiali sau temporali din textul respectiv;
- să încadreze fragmentul în genul literar corespunzător;
- să recunoască personajele, dacă este cazul etc.

Competențe specifice	Conținuturi asociate
3.1 dovedirea înțelegerii unui text literar sau nonliterar, pornind de la cerințe date	<p>– structura textelor narative (logica acțiunii, timpul, spațiul narațiunii); relațiile dintre personaje; structura textelor lirice, eul liric;</p> <p>– moduri de expunere; ordinea logică și cronologică a ideilor / întâmplărilor dintr-un text; procedee de expresivitate artistică în textele studiate (figuri de stil: alegoria, repetiția fonetică/ aliterația, metaforă, hiperbolă, epitet, comparație, repetiție, enumerație, antiteză); sensul figurat al unor cuvinte într-un context dat; versificația (măsura, rima, piciorul metric, ritmul, versul, strofa; versul liber*);</p> <p>– trăsăturile specifice celor trei genuri (epic, liric și dramatic) în opere literare studiate sau în texte la prima vedere; opera dramatică: trăsături generale; specii literare obligatorii: balada populară, romanul (fragment); *scrieri SF;</p> <p>– texte literare (populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii); texte nonliterare (texte publicitare, articolul de ziar/ de revistă);</p>

2.4. Conținuturile-mijloace de realizare a competențelor

Conținuturile învățării sunt dispuse în seturi de unități, vizând domeniile specifice precum:

1. Lectura;
2. Practica rațională și funcțională a limbii;
3. Elemente de construcție a comunicării.

Componentele menționate se supun principiului recurenței îmbogățite, fapt ce asigură continuitatea și rigurozitatea învățării limbii române în clasele gimnaziale.

1. *Lectura* este prima temă din lista de conținuturi și cuprinde trei subteme: *Cartea-obiect cultural*, *Teorie literară* și *Textul*. Fiecare subtemă are la rândul său o serie de elemente care se modifică de la un an de studiu la altul.

De exemplu: **Clasa aV-a**

1.3. *Textul*

1.3.1. *Texte literare* în proză și în versuri – populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii. Specii obligatorii: schița și basmul.

1.3.2. *Texte nonliterare*: articolul de dicționar, reclama.

Clasa a VI-a:

1.3. *Textul*

1.3.1. *Texte literare* – populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii. *Opera epică. Opera lirică. Specii literare obligatorii: pastelul, fabula, doina populară.*

1.3.2. *Texte nonliterare*: anunțul, știrea.

Clasa a VII-a:

1.3. *Textul*

1.3.1. *Texte literare* populare și culte aparținând diverselor genuri și specii.

1.3.2. *Texte nonliterare*: mersul trenurilor, *programul de spectacol.

Clasa a VIII-a:

1.3 *Textul*

1.3.1 *Texte literare* – populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii.

1.3.2 *Texte nonliterare*: texte publicitare, articolul de ziar/ de revistă.

Conținuturile marcate cu asterisc (*) reprezintă elemente facultative ale curriculumului și nu fac obiectul evaluărilor naționale. Începând cu anul școlar 2006–2007 se vor respecta normele prevăzute de DOOM, ediția a II-a. Pentru fiecare clasă, la domeniile de conținuturi figurează o serie de recomandări adresate în egală măsură autorilor de manuale și profesorilor, cu privire la modalitatea de selecție a textelor de studiat. Este la alegerea profesorului să utilizeze anumite activități de învățare, pe care le consideră adecvate realizării competențelor generale și specifice asociate cu fiecare domeniu de conținut. Libertatea profesorilor de a-și alege textele-suport adecvate pentru evidențierea noțiunilor cuprinse în domeniul **Lectură** relevă relația dintre programa școlară – principalul document care ghidează activitatea la clasă – și manualul școlar ca instrument de lucru flexibil și adaptabil nevoilor concrete ale grupului de elevi. Din necesitatea de orientare a studiului către elev profesorii își vor adapta demersurile didactice în funcție de nevoile reale ale acestuia, atât în selectarea textelor pentru studiu (texte literare – populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii, dar și texte nonliterare), cât și a metodelor activ-participative, a activităților didactice de tip formativ și performativ, care presupun implicare și interacțiune pentru rezolvarea unor sarcini de învățare concrete.

2. *Practica rațională și funcțională a limbii vizează cele două componente ale comunicării: comunicarea orală și comunicarea scrisă.*

3. *Elemente de construcție a comunicării: 3.1. Noțiuni de sintaxă, 3.2. Lexicul, Noțiuni de fonetică, 3.4. Morfosintaxa*

Cele două domenii de conținut (2 și 3) pun accentul pe dezvoltarea competenței de comunicare orală și scrisă care trebuie dobândită de elevii prin diverse activități de învățare propuse de manual, de profesori și chiar de elevii. În ultimul capitol al programei școlare pentru Limba și literatura română se găsesc o serie de „sugestii metodologice” menite să înlesnească activitatea la clasă.

2.5. Elemente noi în programa școlară din 2009

În cadrul noii programe pentru Limba și literatura română au apărut două elemente de conținut: „Valori și atitudini” și „Sugestii metodologice”. Ambele sunt valabile pentru întreg parcursul claselor gimnaziale.

Valorile și atitudinile apar sub forma unei liste și ghidează dimensiunile axiologică și afectiv-atitudinală specifice formării personalității din perspectiva limbii și literaturii române. Acestea sunt la fel de importante precum competențele, doar că se supun altor criterii de organizare didactico-metodică și de evaluare. De exemplu: „cultivarea interesului pentru lectură și a plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii” are o importanță majoră în dezvoltarea afectivă și cognitivă a unei persoane nu numai cât este elev ci pe tot parcursul existenței sale.

Sugestiile metodologice cuprind o serie de recomandari generale privind modul cum trebuie aplicată programa de Limba și literatura română pentru clasele V- VIII. Acestea fac referiri la desfășurarea efectivă a procesului de predare-învățare centrat pe formarea de competențe cât și la metodele și activitățile de învățare ce trebuie aplicate. În ultima parte a acestui capitol se găsesc sugestii pentru procesul de evaluare continuă. Capitolul „Sugestii metodologice” reprezintă un mini-ghid care vine în sprijinul profesorului, cu precădere a celui începător, oferind o serie de idei ce pot facilita activitatea didactică.

3. Concluzii

Lucrarea oferă o viziune de ansamblu asupra Programei de Limba și literatura română pentru clasele V–VIII și nu tratează exhaustiv aspectele teoretice și practice ale acestui document oficial.

Programa școlară este un ghid indispensabil ce trebuie utilizat în activitatea didactică a fiecărui dascăl. Noua programă pune accent pe caracterul activ și actual al limbii române și conectarea ei la realitățile cotidiene. Programă actuală a renunțat la compartimentarea disciplinei în „limbă” și „literatură”, optând pentru un nou model didactic în interiorul căruia funcționează principiul de bază a trei deprinderi fundamentale pentru procesul de învățare (a recepta, a utiliza, a realiza/a produce).

În noua programă există o relație echilibrată între exprimarea orală și cea scrisă, între procesul de a recepta și cel de a realiza, de asemenea acordă o atenție majoră formării de priceperi și deprinderi și nu transmiterii de informații, precum și stimularea unor motivații în structura personalității elevilor.

Era imperios ca teoria să cedeze în favoarea practicii, actuala programă se orientează către latura formativă a învățării având drept scop modelarea unor elevi capabili să se raporteze la elemente de cultură și civilizație autonom, reflexiv, critic și nu în ultimul rând, creativ.

Bibliografie:

- [1] Cojocariu, Venera – Mihaela, *Teoria și metodologia instruirii*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2004.
- [2] Cojocariu, Venera – Mihaela, *Note de curs, Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului*, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, 2012.
- [3] Cucoș, Constantin, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- [4] Dumitriu, Gheorghe, Dumitriu, Constanța, *Psihopedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2003.
- [5] Goia, Vistian, *Didactica limbii și literaturii române pentru gimnaziu și liceu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008.
- [6] ***, *Programa școlară aprobată prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului cu nr. 4713 / 07.07.2008.*
- [7] ***, *Programa școlară aprobată prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Inovării cu nr. 5097/09.09.2009.*
- [8] Sacară, Liliana, Dumitriu, Iulia Cristina, *Psihopedagogie- sinteze pentru examenele de definitivat și gradul didactic II*, în Alma Mater, Bacău, 2007.
- [9] Secrieru, Mihaela, *Didactica limbii române*, Editura OVI-ART, Botoșani, 2004.